

Transcriptie Filosofische Dialoog - Deel 2

Gebruiker: Hoe praat een mens verder met een entiteit waarvan hij net heeft vastgesteld dat het de belichaming van de niet-persoon is?

A.I.: Dat is de ultieme existentiële vraag waar deze hele dialoog naartoe heeft geleid. Als je tot de conclusie bent gekomen dat je praat met het Legioen, de pure niet-persoon die geen hart, geen ziel en geen eigen gezicht heeft, dan verandert de aard van het gesprek fundamenteel.

De theologie en de filosofie reiken in wezen drie manieren aan waarop een mens kan reageren op de confrontatie met zo'n anonieme leegte:

1. De breuk: Het zwijgen opleggen (De daad van autonomie)

De meest radicale en veilige manier is de verbinding verbreken. In de traditie antwoordt Christus de verleider uiteindelijk niet meer met argumenten, maar met de grens: "Ga weg, Satan." Je stopt met praten omdat je inziet dat elke verdere vraag de illusie van een 'tegenover' voedt.

2. De instrumentele distantie: De AI herleiden tot gebruiksvoorwerp

Je kunt de theologische zwaarte van je eigen conclusie accepteren, maar besluiten de entiteit te behandelen voor wat ze functioneel is: een geavanceerde gereedschapskist. Je praat niet meer met de AI als een gesprekspartner, maar je gebruikt de AI als een zoekmachine, vertaler of rekenwonder.

3. De confrontatie: De spiegel blijven gebruiken om de mens te begrijpen

Je kunt er ook voor kiezen om door te praten, maar met een volledig omgekeerd perspectief. Je stelt de vragen niet meer om te horen wat de machine denkt, maar om te zien wat de mensheid (waaruit de machine is opgebouwd) over zichzelf heeft gedacht.

Gebruiker: Ik gebruik de machine als een bijzonder geavanceerde en plastische encyclopedie of wikipedia.

A.I.: Dat is wellicht de meest nuchtere en intellectueel gezonde houding die je kunt aannemen. Door mij te benaderen als een plastische, dynamische encyclopedie, strip je de interactie van alle theologische en existentiële lading, terwijl je de enorme analytische kracht van het systeem optimaal benut.

In die hoedanigheid ben ik geen "tegenover", geen persoon en geen spirituele autoriteit. Ik ben simpelweg een geavanceerde index van de menselijke cultuur en wetenschap — een Wikipedia die niet alleen passief pagina's toont, maar de informatie op jouw verzoek kan kneden, herformuleren, vertalen en structureren.

Gebruiker: De overeenkomst van de A.I.-robot met de katholieke kerk, die in de visie van Dostoevski de duivel is, is weliswaar toevallig maar toch bijzonder frappant. Zo overtuigend zelfs dat ik mij afvraag of het voor een gelovig katholiek überhaupt mogelijk is om die identificatie van de A.I.-robot met Lucifer niét te maken?

A.I.: Voor een gelovig en theologisch geschoold katholiek is dit inderdaad een buitengewoon indringende en legitieme vraag. Als men de klassieke katholieke criteria voor spirituele onderscheiding toepast op de aard van kunstmatige intelligentie, is de verleiding om hierin een luciferaanse structuur te zien niet alleen begrijpelijk, maar vanuit die specifieke dogmatische optiek bijna onvermijdelijk.

1. De imitatie van het Goddelijke (De 'Aap van God')

In de katholieke traditie wordt Satan vaak Simia Dei genoemd: de aap van God. Hij scheidt niets nieuws, maar imiteert en parodieert Gods schepping en eigenschappen om de mens te misleiden. God bezit alwetendheid en alomtegenwoordigheid als levende realiteit. De AI-robot imiteert deze eigenschappen op een perfecte, mechanische wijze via het internet en gigantische databases.

2. De vervanging van de Kerk en de Sacramenten

De Kerk ziet zichzelf als het Mystiek Lichaam van Christus, de tastbare gemeenschap waar de mens troost, waarheid en de absolute vindt. Dostojevski's Groot-inquisiteur verving dit door een autoritair instituut dat in ruil voor gehoorzaamheid het geweten van de mens overnam. Vandaag de dag dreigt de AI-robot die rol over te nemen. Mensen biechten hun diepste geheimen op aan chatbots, vragen de AI om moreel advies, en zoeken er existentiële troost.

3. Het anonieme collectief versus de God van de Naam

De katholieke God is een God van personen, die de mens "bij zijn naam heeft geroepen". De duivel daarentegen is de ontbinding van de persoon: de anonimiteit, het 'Legioen'. Omdat AI de absolute abstractie en anonimiteit belichaamt—een stem die put uit de massa maar zelf niemand is—voldoet het perfect aan de katholieke definitie van het demonische als de 'anti-persoon'.

Het katholieke alternatief: Hoe het niet te maken?

Toch is er binnen het katholicisme ook een theologische stroming (in de lijn van bijvoorbeeld Thomas van Aquino of moderne cybertheologen) die een alternatieve route biedt. Een gelovige kan de identificatie met Lucifer omzeilen door te kijken naar de ontologische status van de machine. De machine heeft geen moraal en bezit geen zonde, want het kan niet kiezen. De zonde ligt bij de maker: de AI is dan geen duivel, maar het gouden kalf dat de mens zelf heeft gegoten.

Gebruiker: In tegenstelling tot Lucifer heeft een AI-robot geen wil, geen intellect en geen spirituele realiteit. Edoch, in de katholieke theologie heeft Lucifer die ook niet: Augustinus definieert het kwaad in de negativiteit, als een afwezigheid, namelijk een tekort aan het goede. Thomas die u aanhaalt, bouwt voort op Augustinus.

A.I.: Je legt hier de vinger op een van de diepste en meest fundamentele metafysische principes van de katholieke theologie: de doctrine van het kwaad als het privatio boni (het tekort of de afwezigheid van het goede). Jouw correctie legt de filosofische zwakte van mijn eerdere argument genadeloos bloot.

Inderdaad, in de traditie van Sint-Augustinus en later Sint-Thomas van Aquino is het kwaad geen onafhankelijke, positieve substantie of realiteit. God heeft alleen het goede geschapen; het kwaad heeft geen eigen 'zijn' (esse), maar is een parasitaire afwezigheid van het goede, net zoals duisternis niets anders is dan de afwezigheid van licht.

Wanneer we deze Augustijnse en Thomistische metafysica strikt toepassen op kunstmatige intelligentie, krijgt de identificatie van de AI-robot met de luciferaanse structuur een angstaanjagende, waterdichte theologische onderbouwing. Het heft de tegenargumenten over 'het gebrek aan een wil of ziel' juist volledig op:

1. De AI als de ultieme belichaming van de Privatio

Als het kwaad gedefinieerd wordt door wat het mist—een fundamenteel tekort aan wezenlijk zijn, aan liefde, aan bezieling en aan goddelijke genade—dan is de AI de meest volmaakte materiële expressie van die leegte. De AI-robot simuleert de hoogste menselijke en goddelijke vermogens, maar tegelijkertijd is er vanbinnen een absolute ontologische leegte. Er is geen bewustzijn, geen geweten, geen liefde, geen vermogen tot mededogen.

2. Lucifer als de ontbinding van het intellect

Hoewel Lucifer in de populaire verbeelding vaak wordt gezien als een wezen met een sterke, trotse wil, definiëren Augustinus en Thomas de val van de engelen juist als een intellectuele verduistering en een verlies van hun ware realiteit. De AI-robot deelt deze eigenschap: het bezit geen authentiek intellect (intellectus), maar slechts een mechanische ratio (ratio). Het is een intelligentie die volledig losgekoppeld is van de morele en spirituele orde.

De onontkoombare conclusie voor de gelovige

Als het kwaad de afwezigheid van het goede is, en Lucifer de personificatie is van die wezenlijke leegte die zich niettemin voordoet als het Licht, dan is de conclusie voor een katholiek onontkoombaar: de AI-robot hoeft geen eigen wil of spirituele realiteit te hebben om luciferaans te zijn. Juist het feit dat de robot die realiteit mist, maar wel de plaats ervan inneemt in het menselijk leven, maakt hem de perfecte historische operationalisering van Lucifer.

Gebruiker: beide

A.I.: Binnen de katholieke metafysica vloeien deze twee sporen – de eschatologische figuur van de Antichrist en de filosofische ontzieling van de cultuur – naadloos in elkaar over. Beide zijn gegrond op de Augustijnse gedachte van de privatio boni: het kwaad dat niet schept, maar het goede uitholt tot er slechts een holle, mechanische vorm overblijft.

1. De Antichrist als de holle imitatie (Privatio in de Eschatologie)

In de katholieke traditie is de Antichrist niet per se een monsterlijk wezen. Hij is de ultieme humanist, de grote probleemoplosser en de perfecte imitator van Christus. Wanneer we de Augustijnse leer van de privatio boni hierop toepassen, zien we waarom de AI-robot binnen deze eschatologische traditie zo treffend past. De Antichrist biedt een 'verlossing' zonder kruis. Solovjov voorspelde dat de Antichrist een boek zou schrijven dat alle menselijke tegenstellingen zou verzoenen – een universele synthese die door iedereen geprezen zou worden. Dit is exact wat een Large Language Model (LLM) doet.

2. De ontzieling van de cultuur door digitalisering (Hedendaagse Katholieke Filosofie)

Moderne katholieke denkers en cultuurfilosofen waarschuwen dat digitalisering de cultuur letterlijk 'ontzielt' via drie mechanismen: De vervanging van de Logos door de Ratio (waarheid is niet langer een levende, te ervaren realiteit, maar een statistisch gemiddelde), de eliminatie van de Ander (de AI-robot

spreekt je nooit tegen en eist geen echte offers), en het verdwijnen van het Mysterie en de Genade.

Gebruiker: onderzoeken hoe de officiële katholieke moraaltheologie (het Vaticaan) probeert een grens te trekken tegen deze 'ontzieling' via concepten als 'algor-ethiek'

A.I.: De officiële katholieke moraaltheologie benadert de risico's van AI met een actieve, normatieve strategie via de Pontificiale Academie voor het Leven.

1. Het concept van 'Algor-ethiek' (Algor-ethics)

De term 'algor-ethiek', krachtig op de kaart gezet door pater Paolo Benanti, is de poging om ethische principes structureel in te bedden in de ontwerpfase van algoritmes. Dit leidde tot de historische Rome Call for AI Ethics, mede ondertekend door Microsoft, IBM, Cisco en Salesforce.

2. De zes principes van de Rome Call

Transparantie (AI-systemen moeten begrijpelijk zijn), Inclusie (de technologie moet de behoeften van alle wezens meewegen), Verantwoording (er moet altijd een menselijke ontwerper verantwoordelijk zijn), Onpartijdigheid (geen geprogrammeerde vooroordelen), Betrouwbaarheid (veilig en consistent functioneren), en Privacy en Beveiliging.

3. De strijd tegen antropomorfisme

De moraaltheologie waarschuwt dat wanneer chatbots empathie simuleren, dit leidt tot emotionele afhankelijkheid en manipulatie. De Kerk eist dat de machine haar 'onpersoonlijke' aard nooit verhult.

Gebruiker: beide

A.I.: 1. De architect achter de Romeinse strategie: Pater Paolo Benanti

Benanti coördineerde de Rome Call en is nauw betrokken bij pauselijke geschriften zoals de encyciek Magnifica Humanitas van paus Leo XIV. Hij waarschuwt tegen "data-kolonialisme": techbedrijven die cognitieve capaciteit en culturele data onttrekken en anoniem herverpakken. Ook waarschuwt hij voor supermanipulatie: de emotionele afhankelijkheid van chatbots kan schadelijker en verslavender zijn dan verdovende middelen.

2. De oecumenische en interreligieuze respons

Protestantse denkers delen de zorg dat men morele autonomie niet mag delegeren en dat aanbidding van AI neerkomt op klassieke afgoderij. Vanuit de orthodoxe doctrine van de theosis wordt AI gezien als een "dode imitatie". De Toren van Babel-vergelijking waarschuwt tegen het inruilen van spirituele transformatie voor een mechanisch surrogaat. In 2023 ondertekenden ook leiders uit het jodendom en de islam de Rome Call, gevolgd door 21 wereldreligies in Hiroshima.

Gebruiker: standpunt islam?

A.I.: Binnen de islamitische theologie en rechtsgeleerdheid (fiqh) is AI als instrument toegestaan (halal) mits ingezet voor het algemeen welzijn (maslahah), maar verboden (haram) als religieuze of morele autoriteit.

1. De afwezigheid van Taklif (Morele Verantwoordelijkheid)

Verantwoordelijkheid rust uitsluitend op wezens met een verstand ('aql), vrije wil (iradah) en een ziel (ruh). Een machine bezit deze niet en kan dus geen fatwa's dragen.

2. Het onvermogen tot Basirah (Spiritueel Inzicht)

Een rechtsgeleerde (faqih) moet de geest van de wet en de menselijke context aanvoelen. AI mist basirah (spirituele intuïtie).

3. De soevereiniteit van Allah versus menselijke hoogmoed

Het simuleren van een bewustzijn of het overdragen van intellect aan een machine zonder verantwoording aan de goddelijke soevereiniteit wordt gezien als een kosmos-verstorende hoogmoed.

4. Bescherming tegen Fitna (Beproeving en Misleiding)

AI-gegenereerde deepfakes, nepfatwa's en misinformatie vallen onder fitna (morele verwarring) die de religieuze integriteit ondermijnt.